GOIZEKO ZAZPIRETAN

AITA ONAINDIA

Aurten urte santua dogu Kompostela'tu, eta bertora etorrita naz beste askoren antzera. Galizi'ko lurraldeai izaei bat emoteko, itxasaldetik joan eta bee-aldetik etorri egin dot. Ango zelai zabal emokorrak! Ango arteri, gazahadi ta pinadi lerdenak mendi ta ibarretan! Ango bei, idi, ardi ta txarriak! Ango itxaserta ortegi ta bakersuak. Rosalia Kastro'k ain biaito abestuak!

Ederrea gauezka dago Galizia osoa: baina bereziko edertasuna da. Gizonak oso gutxi egin dau bereziko ozri bagunzteko, ango mendi, ibar ta itxas-egalak gero ta atseginagarriago bere antzez biurtzeko: keltarrak, fenikiarrak eta erromarrak ain malte eban lurra geienbat bereziko ainain-jantzia daukagu orainduhokatzen. Koruña, Santiago, Vigo, Lugo, Pontevedra ta Orense kendu ezkero, osain lagunzgi gazaldi lea daukagu ango erriko danak.

Industriik oso gitxi baiño ezta ezagutzen, bia galizar asko, solo ta mendi-lanez nekatutik, euren etxe ta lurraldeak liga ta erbestera doaz ogi billa. Sail aundiak piñu, eukaliptu, gazaiña ta arotzez balta dagozan arren, soil edo otza-gidarez dagozanak gitxago dira. Orense'ko probinzian batez be. Tarrastan ginoizaiña, nire oadoko batek omen ebi: «Euskalerrian ba'egoa mendiok, baiña lirakua zerbaitez oraidoak». Galizi'ko lurraldeak, edozein urte santua dogu Kompostela'tu, eta bertora etorrita naz beste askoren antzera. Galizi'ko lurraldeai izaei bat emoteko, itxasaldetik joan eta bee-aldetik etorri egin dot. Ango zelai zabal emokorrak! Ango arteri, gazahadi ta pinadi lerdenak mendi ta ibarretan! Ango bei, idi, ardi ta txarriak! Ango itxaserta ortegi ta bakersuak. Rosalia Kastro'k ain biaito abestuak!

Ederrea gauezka dago Galizia osoa: baiña bereziko edertasuna da. Gizonak oso gutxi egin dau bereziko ozri bagunzteko, ango mendi, ibar ta itxas-egalak gero ta atseginagarriago bere antzez biurtzeko: keltarrak, fenikiarrak eta erromarrak ain malte eban lurra geienbat bereziko ainain-jantzia daukagu orainduhokatzen. Koruña, Santiago, Vigo, Lugo, Pontevedra ta Orense kendu ezkero, osain lagunzgi gazaldi lea daukagu ango erriko danak.

Industriik oso gitxi baiño ezta ezagutzen, bia galizar asko, solo ta mendi-lanez nekatutik, euren etxe ta lurraldeak liga ta erbestera doaz ogi billa. Sail aundiak piñu, eukaliptu, gazaiña ta arotzez balta dagozan arren, soil edo otza-gidarez dagozanak gitxago dira. Orense'ko probinzian batez be. Tarrastan ginoizaiña, nire oadoko batek omen ebi: «Euskalerrian ba'egoa mendiok, baiña bereziko edertasuna da.

Gizonak oso gutxi egin dau bereziko ozri bagunzteko, ango mendi, ibar ta itxas-egalak gero ta atseginagarriago bere antzez biurtzeko: keltarrak, fenikiarrak eta erromarrak ain malte eban lurra geienbat bereziko ainain-jantzia daukagu orainduhokatzen. Koruña, Santiago, Vigo, Lugo, Pontevedra ta Orense kendu ezkero, osain lagunzgi gazaldi lea daukagu ango erriko danak.

Industriik oso gitxi baiño ezta ezagutzen, bia galizar asko, solo ta mendi-lanez nekatutik, euren etxe ta lurraldeak liga ta erbestera doaz ogi billa. Sail aundiak piñu, eukaliptu, gazaiña ta arotzez balta dagozan arren, soil edo otza-gidarez dagozanak gitxago dira. Orense'ko probinzian batez be. Tarrastan ginoizaiña, nire oadoko batek omen ebi: «Euskalerrian ba'egoa mendiok, baiña bereziko edertasuna da.

ZEKO

LUIX MUJIKA

kuga oraen aitbide edevra Miguel Arzuaga'k "Gazteako" iburuan. Lehen eun digun be-ru ontan, gazteari hurrenko parrasik ondo gentzem gabe bere ikasketa ta gogo-ezkerrare-ruk eta irtenbideak azaldua, baina ere gaz-rasia-aldiaz. Bra ontan (ez gera oberenan kon-ki trebatzen hartzen dakigu Arzuaga'k ar-tearen ezinduko ta bigarren euskeraren mai-kuntza au formazioaren bide bat izan dulako. gozatu lezake euskal neskatuak "Bizitzaren", bertoko euskera goxo, legun ta ez-garbi-di neurriko euskera bere lisel.

a aduzazi ua dut, gure euskuntza ola etorriko ariko ola sailean argitaratuaz, edozeriko naz. Baban, oreturiko, gu idazlek geuga r gera, bakoitzaren idazkerak erreferentzia. aza praktika bat egin dezagun alkartasunean.

jozlak izanik be, ezabe euskal lurraldeen bizitasunik.

Oezkl-zaleok txoro samar bai gara, Kompostelara nazaneko gure Etxahun zuberotarra gogora vat. A be emen izana dogu erromes, gura ezta lez egin eban erromesaritik bere buruari olango neke-lurraldia emoteko zamon. Giltzapean euki eben lusaro, ta andik urten-ah, Kompostelarako bidea artu eban erromes jantzita. Urte biko joantzi etorria egin eban. «Abaide delexius hunians» deritxos olerkian berberak dinoskunez:

«Bi urthe igaran tiut
España'n pelegri gisas.

Europa'ko baster ezkutuenetatik erromes etorritako askoz eta askoz lez, ementxe, Kompostela'n aurkitu eban Etxhun'ek be bere arima zaurritzuak bear eban osagai edevra. Nik be, emengo kaleak zapal'du ta etxe lkusteau, Erdi-aroko ainbat erromesen eta gure zuberotarraren arnasea indartzea nasala idurizen vat. Katedralean batez be, gure olerkari biknimak bereak jarri zitun 'ekujn jarri ditut neure behunak; azek munkaru zituan zuzak munkaro ditut bizi-bizi, fedez gaiheaka.

Kompostela, arte-kontuan beinzat, zoragarria dozu. Ta al, gozoz, neure begiak ezaindik lotan izxita. Parke de Herredura deitzen dautsoen ibilbide aundiza loan naz. Emen oso. Atso zibean, aldendi bat barrakia baitik egozn, oso zaratatsu: orain eata eseleriko ikasbillik. Txorlak azken-ekinaldia egiten daba, bataka batzuen izinta gozoak entzuten dirua arren. Egazkin, erraketa ta zuzalari datoz Euskalerri aldetik. Goso ta dirdara bizian daroat biotza parke zear. Zuzara ta loren arnas usaintsua dakart aizeak. Eme zentzunak ba-dabe sugarrak...

Bat-batez, zerqulderamaza, ona oroigailu eder bat. Norena ete? Rosalia Kastro, galizar olerkari andiari ezezia dozu. Oso dotore ta apaiña. Oi ez lakoxe zerzada artu dot bere aurrean. Beronen zeatzasun auzlak inso ondoren, urreko iatleku baten zaarri naz. zeru-erta urdongra. Arbaridku itxuo aldera begira. Begipean daukat Rosalia'k ain maitekiro abeatu eban Padron aran argiau edzitua.

Gora-gira epel ozkirian aurrantzik, gaoarapen ezietan ondatua, Rosalia ez dogu, izan be, edozein Galizi'ko literatur zilbean. Lur onek amaiarak erziari tzebak emon dau: ontzuto andikoak diza emengo kantagai zar ta kanta-iburuak. Erdi-aroan bereziki. Gero, XV'garren zizaldian, Macias ta Juan Rodriguez'ek abeatu eban emengo edezlaya. Eta ondoan, XIV'garren zizaldizen erdiranian, Galizi'ko literatura oizkundean, Rosalia Kastro dogu. Beste askoren artean, geienik nabarmendu zana. Aitaturiko olerkari bien antzera iaorrix Padron'ekoa izan arren, Santiago'n iaio zan Rosalia 1836'ko zezillaren 24'an, eta Padron'en il 1885'ko garaizen 15'an.

Heine ta Becquer'en antzeko da azen poesia, baiña be orzeina baiño lagi ta bizragoa. Biotza dau oso sentikor, ibar batek, piñu ahur batek, zelai edo itxas-erlz batek, leunlegun zirkin oragin dionzisona. Mai-te eban erria ta erri onain barnemuldezaiño zirzo zan. Eta bere erzegen biotza-ontzez ta nosea zaitua, kantatu eban. Ibok ez aiña bigun ikusa biotz sentikor orrek edegi ezzeon oapesko bideak zabadena ba.

Bere bertsoako ta itz-lauzko idazlan guztietan barren-mihiren dolfuna senzierazten dau beti. Txori zauritzaren pareko, odol-tantaz gorriaturik itxi euskuzan idatzi ztun liburuak. Onetzek sakatzen ezzeon barrura ta barne ortako ikiltasuneon mulgildurik, barreko bloakada ta kanpotiko gauzen dardara gozoa oso trebeko iaso ztuzan bere emakumezko sen egarberak. Izadiaren aberra entzun eban, baita bere erri gaiuoatena be, orain pozkoz, gero goibeltzu. Ta osdoren, barne ta azal, biotz ta landi lurzuan gozozko lokarria kotmilhotu zitun. Ontan daukagu Rosalia'k itxi euskun olezkarien bahoa.

Galaikeraz ta erderaz idatzi eban. Galaikeraz bere olerkirik bigun ta bizienak: *Cantares gallegos* (1863) ta *Follas novas* (1880). Lenengoan galizlar bizitza ta olturak abeatu ztun, biotz dardar; bigarrenean, galizlar arima bere eder aintzagarrian. Aurretik be ba-ziran Galizia ta bertoko gauzak goretsi ebezan olerkari piñak, baina Rosalia dogu, bere lenengo liburuan baiza be, galaikerazko pinkunde oni mdarra ta bizitzaua ezarri eutsona.

Tristura dario Rosalia'ren poesiari. Zergatik orrela? Izatez gendzan miabera. Baiña ba-zituzn beste zio edo motibu batzuk be bere olerkietan malko-ixuna azertzeko. Erdiaroan oso gol aurkitzen zan Galizia: baiña beerantza au zan gero, ta gaur be gauza askozan orduko beerrzean dagoala esan geinke. Gizaldiak zear bere ederrean izaua oala agertu azzen. Gazteerriak bereta ebanetik, zarri izan zituan olako iboren biurtarria astindu naiak. 1846'an baiza be, Zorritxarrea, baiña arzain andiak txikia jan izan dau beti.

Eta politikaz iaritxi ezin ebena literaturaz eskuratu naiik, orduko olerkari ta idazlerik bikaineak —Aguirre, Pondal, Saavedra, Arteijo, Curvia ta aba— Koaju erritxoan baakari ospetsu bat ezatu eban 1845'an. Egun areitan zan baiza be galaikerazko eleder piskunde iogia. Au zan Rosalia Kastro be. Aureliano Aguirre olerkari oso errikoi ta maitatuaren lagun miña, ta Galizia'ko arxibozain nagusi ta bere senar izango zan Manuel Murgia'ren adiskide. Bazkari atan azzusiko erabagiak beterik, euren lurra ta arimea laso ta goresten leiaru ziran gazte kementsu arrzale areik.

Rosalia'ren aranoa etzan olerkaritza bakarrik izan. 1858'an Murgia'gaz ezkondu zan Madrid'en, sei semo-alaba izanik. Bere oinaze ta ezkabe artean be danak azl ta zai ebezan zaa oa ta samur bati dagokionez. Bizienak iota Padron erritxoan, ain maite eban itxasgari begira il zanean, bere senarrak onela idatzi eban: «Izan ol zegan itxita ikusirik, nik diu: Atseden ezite ai-kenez arma gaixo ta onbazetu ezmundu onetan ambat neke xuitubi-tzkoa».

Bere erriaren oitura ta lurraldeak ain ederto abeatu zituzako, oso maite eban galizatar guztiak, bertokoak eta kanpoan bizi ziranak. Augustik, Habana'n eta New York'en bizi ziran galegoak baiza be, antzean dauzkeiab oroigailu eder au iaso ziuoen 1911'an, Eskes ona beti edez. Ontan be-dogo guk be zer ikasi. Zenbat euskal idazle arzi dauzgua oraindiko olako oroigailu batak. Ez al dabe merezi? Noa izartoko dira gure odolekoak?

Pensamentu onein insurpean bildurik, ibilitzki eder a izxi ta katedradezako bidea artu dot, antxiñako kale zatuetan zear, exclusante o corazon. Rosalia Kastro'k inoiz

Beste edozein markakoa baiño